

Zajac, Józef

Profesor Maria Jaczynowska

Acta Universitatis Nicolai Copernici. Historia 27 (254), 3-6

1992

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Profesor MARIA JACZYNOWSKA

Księga niniejsza została poświęcona Pani Profesor Marii Jaczynowskiej, która w 1991 r. obchodziła 40-lecie swej pracy naukowej i dydaktycznej na Uniwersytecie Warszawskim (1951—1955) i Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu (od 1955 r.). Księga zawiera studia nad religiami świata antycznego. Ich autorami są badacze z różnych ośrodków naukowych w Polsce. Stanowi więc ona wyraz uznania i szacunku dla dostojnej Jubilatki ze strony całego środowiska historycznego w kraju, a zwłaszcza ze strony społeczności akademickiej, uczniów, przyjaciół oraz kolegów z uniwersytetu toruńskiego.

Maria Jaczynowska urodziła się 17 lutego 1928 r. w Warszawie. Jej ojciec, Jan Jaczynowski, był nauczycielem geografii, matka — Maria — urzędniczką. W czasie Powstania Warszawskiego jej starsza siostra, Irena, w wieku 18 lat zginęła jako sanitariuszka batalionu „Zośka”. Od stycznia 1943 r. Maria Jaczynowska służyła w Szarych Szeregach, otoczonej legendą organizacji harcerskiej Warszawy, będąc zastępową I WZDH. W czasie Powstania Warszawskiego była sanitariuszką w patrolu batalionu „Ruczaj”. Po wojnie wróciła do służby w harcerstwie, będąc do 1946 r. drużynową ZHP w Kutnie i do 1948 r. — w Łodzi. Od 1953 do 1986 r. należała do PZPR. W latach 1965—1969 była radną MRN w Toruniu i wiceprzewodniczącą Komisji Kultury. Od 1951 r. należała do PTT, następnie zaś do PTTK. Jest członkiem PTH, PTF, Towarzystwa Naukowego w Toruniu, Towarzystwa Miłośników Torunia, Światowego Związku Żołnierzy AK, ZAIKS-u i Stowarzyszenia Autorów Dzieł Naukowych. Należy do Komitetu Nauk o Kulturze Antycznej PAN; w latach 1981—1990 była członkiem Prezydium tego Komitetu. W latach 1974—1976 należała do Głównego Komitetu Olimpiady Historycznej przy Zarządzie Głównym PTH i jury I Olimpiady.

Historią starożytną Maria Jaczynowska interesowała się już w szkole średniej — uczyła się w Gimnazjum J. Kowalczykówny i J. Jawurków-ny w Warszawie oraz Liceum Ogólnokształcącym im. H. Dąbrowskiego w Kutnie, gdzie w 1946 r. zdała maturę. W tym też roku podjęła studia historyczne na Uniwersytecie Łódzkim; była uczestniczką seminarium prof. dra Józefa Wolskiego. W 1948 r. przeniosła się na Uniwersytet Warszawski, aby mieć lepsze warunki specjalizowania się w historii starożytnej. Pracę magisterską napisała pod kierunkiem prof. dra Jerzego Manteuffla (jej bazą źródłową były papiirusy z Egiptu epoki rzymskiej); praca ta, pt. *Rozwój rzemiosła w nomie Oxyrhynchos*, została opubliko-

wana w skróconej wersji w czasopiśmie „Meander” w 1951 r. W okresie studiów przez trzy lata pracowała jako nauczycielka historii w Liceum Administracyjno-Handlowym w Kutnie.

W 1951 r. Maria Jaczynowska objęła stanowisko starszego asystenta w Instytucie Historycznym Uniwersytetu Warszawskiego. Pod kierunkiem prof. dr Izy Biezuńskiej-Malowist napisała rozprawę kandydacką (doktorską) na temat: *Sytuacja ekonomiczna nobilitas w okresie schyłku republiki rzymskiej*, którą obroniła na UW 14 października 1958 r. Od 1 września 1955 r. została przeniesiona służbowo do Torunia na Uniwersytet Mikołaja Kopernika, gdzie do 1965 r. pełniła funkcję adiunkta. Wobec braku samodzielnego pracownika nauki w zakresie historii starożytnej na UMK Maria Jaczynowska prowadziła tam od początku swej pracy wykłady i egzaminy. Rozpoczęła także od podstaw organizowanie warsztatu naukowego dla przyszłego Zakładu Historii Starożytnej. W tym czasie nieomal stale pełniła funkcję opiekuna I roku historii.

Jej praca doktorska i związane z nią publikacje dotyczyły okresu schyłku republiki rzymskiej. Jednak już w 1958 r. rozpoczęła badania naukowe z zakresu historii społecznej cesarstwa rzymskiego, przy czym ich głównym źródłem były inskrypcje łacińskie i greckie. Przebywając przez osiem miesięcy na stypendium w Paryżu (1961—1962) miała okazję studiować pod kierunkiem znakomitego epigrafika prof. H. G. Pflauma. Dzięki pobytowi w Paryżu i Londynie mogła zebrać materiały do pracy habilitacyjnej na temat *Collegia iuvenum. Rola historyczna i działalność organizacji młodzieży rzymskiej w okresie wczesnego cesarstwa* (Toruń 1964). Kolokwium habilitacyjne odbyło się 23 lutego 1965 r. na Wydziale Humanistycznym UMK.

Po objęciu 1 września 1965 r. etatu docenta Maria Jaczynowska mogła zacząć prowadzenie seminarium magisterskiego z historii starożytnej. Pierwszych trzech absolwentów ukończyło prace magisterskie pod jej kierunkiem w 1968 r.; jeden spośród nich (J. Zając) został asystentem w Zakładzie Historii Starożytnej. Zakład ten, wówczas zatrudniający jeszcze dra Edmunda Hezę i prof. dra hab. Stanisława Mrozka (wtedy doktora), szybko stał się liczącą się w środowisku placówką badawczą. Jego twórcą i organizatorem była Maria Jaczynowska, która dotychczas wykształciła ponad pięćdziesięciu magistrów. Od 1970 r. podjęła ona prowadzenie seminarium doktoranckiego. Stopień doktora uzyskało czterech jej wychowanków w latach: 1976, 1979, 1982 i 1989; trzech spośród nich pracuje obecnie w Zakładzie Historii Starożytnej (D. Musiał, J. Zając i M. Ziółkowski). Ich prace dotyczyły lub dotyczą historii kultów religijnych i problematyki społecznej wczesnego cesarstwa rzymskiego. Uznanie dla osiągnięć naukowych Zakładu znalazło wyraz m.in. w powierzeniu mu przez Zarząd Główny PTH zorganizowania konferencji na temat religii w świecie starożytnym (wrzesień 1991 r.).

W ostatnich latach Maria Jaczynowska skoncentrowała swą pracę

naukową na trzech zadaniach. Pierwszym było napisanie i przygotowanie do druku w języku francuskim nowej wersji pracy o rzymskich *iuvenes*, której powstawaniu towarzyszyło stale zainteresowanie prof. Pflauma. Książka ta stała się główną podstawą do przyznania autorce w 1979 r. nagrody II stopnia Ministra Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki za osiągnięcia naukowe. Drugim zadaniem było kontynuowanie pracy w zakresie przygotowania pomocy dydaktycznych dla studentów, czego rezultatem jest siedem wydań *Historii starożytnego Rzymu* (PWN 1972—1988). Za ten podręcznik Maria Jaczynowska uzyskała ponownie nagrodę II stopnia Ministra Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki. Obecnie pracuje Ona nad nową książką pt. „Dzieje Imperium Romanum (264 r. p.n.e.—476 r. n.e.)”. Po trzecie, od wielu lat główny kierunek Jej badań stanowi problematyka rozwoju kultów religijnych w państwie rzymskim. Z zakresu tej tematyki opublikowała kilka artykułów o kulcie Herkulesa, a także o kultach rodzimych Galii i bogini Juventas. Uwieńczeniem tej pracy jest wydana w 1987 r. książka pt. *Religie świata rzymskiego* (wyd. II w 1990 r.). Za pracę tę uzyskała nagrodę II stopnia Ministra Edukacji Narodowej w 1988 r.

Maria Jaczynowska utrzymuje żywe kontakty naukowe z zagranicą. Od 1959 r. jest członkiem The Society for the Promotion of Roman Studies i pozostaje w stałym kontakcie z Institute of Classical Studies w Londynie. W latach 1959—1990 pracowała naukowo we Francji, Szwajcarii i we Włoszech. Należy do Association Internationale de l'Épigraphie Grecque et Latine (w okresie 1987—1992 — członek Międzynarodowego Komitetu) oraz od 1988 r. do Association Internationale d'Études Patristiques.

Jesienią 1975 r. Maria Jaczynowska nawiązała bliższe kontakty z uczelniami włoskimi. Na zaproszenie uniwersytetów w Padwie i Bolonii wygłosiła na obu tych uczelniach po dwa referaty. Po zawarciu umowy o stałej współpracy między UMK a Università degli Studi di Padova przebywała w październiku 1981 r. w Padwie celem dokładnego opracowania planów współpracy w ramach historii starożytnej, która to współpraca przynosi stałe korzyści ogółowi pracowników Zakładu Historii Starożytnej. Ze strony Uniwersytetu Padewskiego animatorem i propagatorem tej współpracy był prof. dr Franco Sartori, znakomity historyk starożytny. W uznaniu jego zasług 19 lutego 1984 r. władze UMK przyznały mu doktorat *honoris causa*; promotorem była Maria Jaczynowska.

Od początku lat sześćdziesiątych Maria Jaczynowska stale korzystała ze źródeł epigraficznych. Uczestniczyła w trzech Międzynarodowych Kongresach Epigrafiki Greckiej i Łacińskiej: w Cambridge w 1967 r., w Monachium w 1972 r. i w Konstancy w 1977 r. W roku 1988 wzięła udział w kolokwium „Sto lat »l'Année Épigraphique«” w Paryżu. W 1979 r. przebywała we Francji, wygłaszając odczyty na uniwersytetach w Besançon, Dijon i na paryskiej Sorbonie. W 1984 i 1988 r. była ponownie go-

ściem Uniwersytetu Padewskiego; wygłosiła wówczas, poza Padwą, odczyty także w Pawii, Florencji i w Bolonii. W 1985 r. uczestniczyła w Międzynarodowym Kongresie Historyków w Stuttgarcie, gdzie mówiła o genezie kultu cesarskiego. Opublikowała szereg rozpraw i artykułów za granicą: we Francji, NRD, RFN, we Włoszech, Czechosłowacji, Jugosławii i na Węgrzech.

Wielkie zasługi naukowe w zakresie historii starożytnej, w jej badaniu i propagowaniu stały się podstawą do mianowania Marii Jaczynowskiej profesorem nadzwyczajnym w 1975 i profesorem zwyczajnym w 1985 r. Na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika od 1965 r. jest Ona kierownikiem Zakładu Historii Starożytnej Instytutu Historii i Archiwistyki. W latach 1973—1975 była delegatem Rady Wydziału Humanistycznego do Senatu Uczelni. W latach 1976—1978 pełniła funkcję dyrektora Instytutu Historii i Archiwistyki.

Niech prezentowana Księga pamiątkowa będzie wyrazem hołdu i uznania dla dostojnej Jubilatki, która tak wiele uczyniła dla naszej wiedzy o starożytności, dla jej organizowania, propagowania i nauczania.

Józef Zajac